

τ Veronikan

Nr 4/2014

T-Veronikan

Årgång 19 nr 4/2014

T-Veronikan ges ut av Örebro Läns Botaniska Sällskap. Bidrag till tidningen, synpunkter på innehållet och tips om botaniska händelser mottages tacksamt av redaktionen. Citat ur T-Veronikan får göras, om källan anges. Redaktionen förbehåller sig rätten att redigera insända bidrag.

Ansvarig utgivare

Rain Nylund

Omslagsbilder

Trolldruva *Actaea spicata*, ”lundarnas försommarblomma”, trivs på fuktiga, skuggiga och mullrika lokaler. I folkmun har den kallats trollbär, ormbär och paddbär. Trolldruva har ibland förekommit som prydnadsväxt trots den fräna lukten och de mycket giftiga bären. I norra delen av vårt land förekommer sällsynt röd trolldruva *Actaea erythrocarpa* med röd bärklase. Du kan läsa mer om trolldruva i en artikel på sidan 4.

Mattlummer *Lycopodium clavatum* ssp *clavatum* har med sina långa, vackra, mjuka revor länge använts som julprydnad men får nu inte längre insamlas och saluföras. Tomten är dock alltjämt tillgänglig för alla. God Jul!

Text och illustrationer: Björn Nordzell

Hjälp sökes!

Vill du vara med och hjälpa till med praktiskt arbete i föreningen? Har du tips om någon som kan passa som kassör? Hör gärna av dig till oss!

M.v.h. styrelsen och redaktionen

Redaktion

Gunilla Dahlén 070-325 36 22
dahlen.gunilla@gmail.com

Lena Bjärmark 0701-75 71 25
bjarmark@gmail.com

Daniel Gustafson 073-714 16 06
daniel.gustafson@telia.com

Arne Holmer 0582-407 58
arne.holmer@telia.com

Björn Nordzell 019-24 40 31
bjorn.nordzell@telia.com

Material skickas till:
teveronikan@gmail.com

Manusstopp för

T-Veronikan

nr 1/2015 15 januari

Utgivningsplan:

4 nr, febr, april, sept, dec

Annonspriser, kr:

	1 inf	2-4 inf
Helsida	1000	800
Halvsida	700	600
Kvartssida	500	400
Åttondel	350	300

ISSN 1402-2419

Vice ordföranden har ordet

Daniel Gustafson

Nytt år och nya projekt

2014 börjar gå mot sitt slut och många av oss planerar för fullt inför år 2015. I ÖLBS är detta högst påtagligt. Vi i styrelsen har lagt upp ett program för våren och sommaren, vilket du hittar i detta nummer av T-Veronikan. Årsmötet äger rum den 22 februari och inför det letar valberedningen med ljus och lykta efter ny kassör och ledamöter till styrelsen. Föreningen behöver över huvud taget hjälp av aktiva medlemmar i olika sammanhang, så hör av dig om du vill göra ett handtag! Ju fler vi är som hjälps åt, desto fler bra idéer och desto mindre jobb för var och en.

Föreningen har i sluttampen av 2014 varit aktiva i att söka medel för ett par olika projekt. Vi blev nyligen beviljade pengar (50 000 kr) från Landstingets Vilt- och naturvårdsfond till ett projekt som går ut på att kvalitetssäkra data som är rapporterade inom floraväxteriet. Länsstyrelsen bidrar också till projektet (med 60 000 kr) och vi kommer att söka mer pengar från Hopajola. Pengarna ska gå till att anlita en expertkonsult till arbetet med kvalitetssäkring.

Floraväxteriet i Örebro län har pågått i drygt 15 år och sker i samarbete mellan ÖLBS och Länsstyrelsen. Rapporteringen gjordes inledningsvis i Länsstyrelsens databas för rödlistade arter, men görs numera direkt i Artportalen. Det finns idag ett stort behov av att gå igenom all insamlad och rapporterad data med syfte att kvalitetssäkra rapporterna. Materialet har nämligen visat sig innehålla dubbelrapporteringar, felaktiga koordinater, felaktiga rapporteringsdatum och missvisande personuppgifter. För att kunna använda data från floraväxteriet i myndigheternas verksamhet och kunna analysera materialet inom miljöövervakningen måste dessa felaktigheter rättas till.

Det kommer även att underlätta framtida rapportering inom floraväxteriet.

ÖLBS kommer i framtiden att få ett större ansvar för floraväxteriet, då Länsstyrelsen troligen inte kommer att ha lika stora resurser till detta framöver. Jag ser också floraväxteriet som en av vår förenings viktigaste verksamheter och det är bra om vårt ansvar för denna stärks. Floraväxteriet är viktigt inte bara för att bevaka och bevara länets flora utan även för att locka medlemmar till föreningen.

ÖLBS har också varit med i en ansökan om medel tillsammans med Naturskyddsföreningen i Örebro län och Närkes ornitologiska förening. Denna ansökan gäller gemensamma naturaktiviteter för ungdomar. Grundtanken är att samla ca tio ungdomar till fem dagsträffar plus en introduktionskväll under våren. En arvoderad ledare kommer att närvara vid alla träffarna, kompletterad med frivilliga krafter från de tre arrangörsföreningarna. ÖLBS kommer att vara med för att visa och berätta om växter. Är du intresserad av att delta i denna aktivitet får du gärna höra av dig till styrelsen. Ansökan blev beviljad med totalt 20 000 kr som administreras och samordnas av Naturskyddsföreningen.

Slutligen vill jag uttrycka min glädje över att Biologiska muséet på Karro är räddat! Ett annat beslut hade varit anmärkningsvärt, med tanke på de stora natur- och kulturhistoriska värdena som finns i muséet, men jag och många med mig har ändå varit oroliga in idet sista. Låt oss hoppas att löftena om vård och ökad tillsyn av samlingen infrias, samtidigt som tillgängligheten för allmänheten ökar.

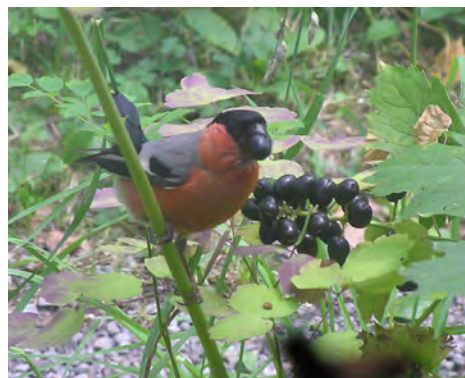
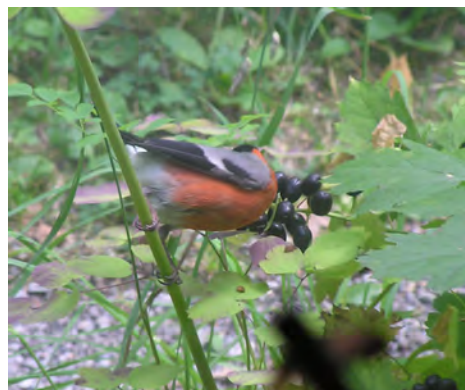
God jul och Gott nytt år!

Trolldruvan och domherren

Text och bild: Claes U. Eliasson.

Höst betyder i det danska språket skörd. Det har varit rikligt med sol under sommaren och små regnskvättar då och då vilket berett goda frukt- och bärskördar. Vi får inte glömma att vi står i tacksamhetsskuld till insekterna för deras flitiga pollinerande.

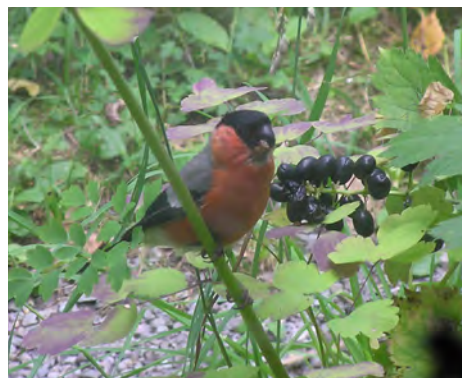
Denna artikel handlar om en av våra folkkäraste fågelarter och dess ganska dolda vanor. Få andra fåglar förknippas väl så starkt med vinter och juletid som en hane av domherre där han klänger i en havrekärve, avbildad på ett julkort. Vad gör att denna färgsprakande fågel med lätthet undgår predation i ett närmast svartvitt vinterlandskap där den syns så väl? Den är trots allt en vanlig fågelart och den faller långt utanför det normalare i fågelvärlden att vara kamouflagetecknad. Visserligen står den nära de rödaktiga korsnäbbarna, men dessa håller till högre upp i trädkronorna och deras fjäderdräkt är åtminstone under granens blomning

ett gott kamouflage. Under vintern torde sparvhöken, och i viss mån kanske också duvhöken, vara de främsta predatorerna av våra småfåglar. Det känner den till som under en längre tid har matat fåglar vid ett större, fristående fågelbord. Hökar har liksom andra fågelarter ett gott färgseende till skillnad från exempelvis mården, som också är en tänkbar predator av domherren.

I många år har jag väntat på att få ta de fotografier av domherre som presenteras här. Det har dock varit mig välbekant att det enbart är domherre, av båda kön, som kommer och äter upp trolldruvans bär på plantorna utanför mitt köksfönster i Torphyttan, Lindesberg. Tidigare år har de varit skygga och inte kommit åter förrän efter någon timme då jag skrämt dem genom att visa mig i fönstret.

*Domherre har en särskilt stark dragning till de för människan starkt giftiga bären av trolldruva *Actaea spicata*. Varje sensommar är det den enda fågelart som uppsöker författarens trädgård inkom för dessa bär. Domherre syns där annars bara tillfälligt om vintern. Fröna de släpper ger upphov till talrika små groddplantor påföljande vår.*

I år hade jag en orädd hane på besök som vant sig vid att människor är fredliga varelser till skillnad från våra huskatter. På en rik lokal med trolldruva vid Spännartorpet uppe i Torphyttans skogar har jag också ertappat små flockar av domherre som kalasat på trolldruvans bär. De har flugit upp i de höga, friställda askarna då jag kommit, men så snart jag avlägsnat mig återvänt och börjat kalasa på trolldruvebären. På nordväggen av min stuga gror varje år rikligt av små trolldruveplantor. Jag har märkt att om bären får hänga kvar på plantan skrumpnar de slutligen ihop och fröna ligger då så väl inneslutna i det sega fruktköttet att de inte med lätthet kan gro påföljande år. Att samla ihop bär och sprida ut dem ger betydligt sämre grobarhet än då domherrarna under bäreans rätta mognad tuggat sig igenom bären och sprätt en del av fröna omkring sig. Jag har härigenom blivit grundligt övertygad om att domherren utgör en viktig komponent i trolldruvans spridningsbiologi i vårt land.

Trolldruva är en starkt giftig planta och giftet är särskilt koncentrerat till bären. Giftet åstadkommer hjärtstillestånd vilket oftast leder till en snabb död. Samma gift är enligt vad jag funnit genom att studera hem-sidor på "webben" harmlöst för fågelarter som livnär sig av bär och frön. Huruvida det är harmlöst också för rovfåglar är dock oklart. Det är troligen farligt också för andra däggdjur. I Italien där man ofta fångar och äter småfåglar har det hänt att människor blivit allvarligt sjuka. Giftet man kunde spåra kom från odörtens frön. Mellan 1972–1990

Björnspinnaren Arctia caja (vingspann hane 55 mm) signalerar osmaklighet med sin röda färg. Då den blir störd utan möjlighet att fly undan, t.ex. under dagtid då flygmuskulaturen ej är uppvärmd, intar den en stel pose med exponerade bakvingar och framfälld halskrag. Fåglar undviker att äta arten, medan vanlig groda låter sig väl smaka vid författarens fångstan-ordningar för nattfjärilar.

Eldbaggae Pyrochroa coccinea (längd 16 mm) signalerar liksom flera andra dagaktiva skalbaggsarter sin osmaklighet med skarpt röd färg. Andra arter är bl.a. liljebagge och aspglansbagge. Dessa skalbaggar kan därför undvara andra insektsarters snabba förmåga att ta till flykten och nöjer sig om de blir störda med att falla till marken. Den gottar sig med pollen i en rabarberblomma.

Denna trolldruvemätare Baptria tibiale (vingspann hane 26 mm) var det första fyndet för Medelpad 1988. Den flög i ett något öppnare område med marköversilning intill en mindre bäck där trolldruva växte inskjuten under de stora parasollika bladen av stormhatt. Området var känt som lokal för guckusko vilket fick författaren att söka efter fjärilen just där:

rapporterades 17 fall av odörtsförgiftning där en patient dog av att hjärtat stannade och tre dog av njursvikt. Även nedfryst fågelkött visade sig bibehålla odörtsgiftets potens.

Som entomolog är jag van vid att betrakta den skarpt röda färgen hos insekter som en signalfärg som varnar – åt inte mig jag smakar förskräckligt illa/jag är giftig. Ur en botanikers perspektiv ser associationen annorlunda ut. I växtriket betyder ju den skarpt röda färgen istället – åt gärna mig och hjälp till att sprida mina frön. Den fråga jag skulle vilja ställa till forskarvärlden är – kan domherrehanens skarpt röda bröstfärg vara något ytterligare än bara en praktfull dräkt att attrahera honan med? Kan färgen vara den skarpa signal som säger – åt inte mig för jag ackumulerar livsfarliga växtgifter i mina vävnader?

Orsaken till att jag odlar trolldruva är att flera intressanta mätare bland nattfjärilarna har denna som värdväxt. Larverna av vissa arter

äter av bladen medan en arts larv lever inne i bäret. Den vackraste av dessa är trolldruvemätare som är en dagaktiv fjäril. Den var länge en av vårt lands mest förbisedda arter. Första fyndet gjordes 1942 på Rännberget i Torsby i Värmland, men i detta landskap har den aldrig återfunnits. Fram till 1980 existerade bara en handfull insamlade fjärilar från södra Jämtland och Ångermanland. Därefter har flera lokaler påträffats där den förekommer mer talrikt, främst i de ovannämnda landskapen men också i Medelpad. Den förekommer precis som trolldruva främst i kalkrika, fuktiga och frodiga skogsmiljöer. Fjärilen finns dock bara i mer gläntrika miljöer där solen når ner till undervegetationen. I skuggspelet mellan öppna och mer slutna partier av en skog fungerar artens svartvita teckning väl som skydd mot fågelpredation.

Referenser:

Eliasson C. 1989. Fjärilar i Medelpad. *Medelpads natur* 6(1) 11–12.

Fältgentiana *Gentianella campestris* i Närke

Text: Lars Löfgren. Bild: Björn Nordzell.

Ängs- och hagväxt. Uppdelningen på säsongsvarieteter, nedan, är osäker. Se f.ö. Närkes flora (Löfgren 2013).

Sen fältgentiana / Tidig fältgentiana

Gentianella campestris var. *campestris/suecica*

Närke flerst. (Samzelius 1760), allm. (Samzelius ms 1758), täml. allm. (Hartman 1866).

Askersund *Askersund* Isberga 1906 (Stalin ms 1916, LAXÅ). Stenboda (Stalin ms 1916). Bergshult (Stalin ms 1916). Lomtärn 222 339, skrantslätter 1960-talet, årligen 10–50 ex, efter 1980 ej återsedd B. Pettersson; 223 338, 223 339, fårbeta 2003 S. Åström. S om Hultafallet 238 367, skogsväg 1980 B. Pettersson; väkant 2003 S. Åström. Vinna 322 418, 323 418, hage, fläckvis, 10 resp. 1 ex 1987 (Hallin m.f. 1992a). **Hammar** Forsaåsen N om Brännlyckans marmorbrott till Norsjön, igenväxande hage (Edberg 1975). Nedre Knalla 195 572, åsrygg, krönstig i hage 1973 (Ekholm & Hallin 1980b, Hallin ms); 2 plantor 2003 (Floravakten). Övre Forsa 135 564, markväg nära krönet av kalkberg 1981 !; 2 ex 2002 Hallin; 135 565, 136 565, 25 ex 2003 Hallin; 24 plantor 2008 (Floravakten). **Lerbäck** Dampetorp 1916 H. Karlsson (KARLSS); hage 1953 B. Holgersson (KARLSS). Multna 306 562, hage, 1 ex 1987 I. Andrén (Hallin m.f. 1992a, Hallin ms); 9 ex 2003 Hallin. Ödeskärr 392 548, gammal körväg vid limstensbrott, 1 ex 1980 (Ekholm & Hallin 1980b, Nilsson ms); vinterståndare, 1 ex 1982 (Hallin ms). Multna 306 456, 2 ex 2008 Hallin.

Laxå *Ramundeboda* Sägtorp, 2 ex (Stalin ms 1915).

Hallsberg *Hallsberg* Östholmen 493 640, äng, 10 ex 1968 (Dalhielm 1985, ms). Stabbetorpsområdet, kraftledningsgatan vid Gubbhult 400 701, 7 ex 1981 (Hallin ms, Levin ms 1981). Nogården 405 688, kraftledning 1983 Hallin (Dalhielm 1985). Stora Kortorp 401 688, hage, här och var 1988 (Hallin m.f. 1992a). *Sköllersta* 1913 E. Westblad (LD). Krigstorp, gärdeskant 388 517, 1961 (Hallin ms). *Svennevad* Sarsebo 449 684, spars. 1958 (Hallin ms). *Viby* 1888 Anonym (S); 1958–1960 (Östansjö Biologiska Förening enl. Viberud 1961); "saknas sannolikt" (Nilsson 1996b). Breslättsäng 1940–1950-talen G. Blomqvist; Östansjö hage 1952 B. Fredriksson; (Nilsson 1972); 468 527 (Nilsson 1978); (Ekholm & Hallin 1980a).

Kumla *Hardemo* 1870 C. E. Hallberg (S). Stora Älberg 494 565, 1921 (Broddeson ms); hage 1965 (Hallin ms); (Ekholm & Hallin 1980a).

Degerfors *Nysund* Långåsen 1921 (Broddeson ms). Björnbråttorp 1936 (Broddeson ms, S). Björnbråten 1936 (Broddeson ms, S). Svartå kapell, gräsmark vid uppfarten, 20-tal ex 1996 A. Larsson. Gökhult 488 179, 1972, 1982, 1992, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 sedd i 10 resp. 40, 14, 6, 94, 2, 40, 80, 7, 20 ex L. Ahlén (Kraft m.f. 2009); 6 ex 2010 T. Martinsson.

Lekeberg *Hidinge* Svenshyttan 1905 J. Kalling (UPS). Hidingebro 1948 B. Fredriksson. Karlshall 697 445, 697 446, 1998 K. Sund; 55 resp. 62 ex 2002 K. Sund; 17 plantor 2008 Y. Haglund. Sägaregården 1989 U. Milberg.

Örebro 1858 O. Drake (S). *Almby* 1903 S. Ekman (LD). Arnängarna (Hedera 1887). *Asker* Hunneberg 420 850, Dalen, granplanterad hage, 16 ex 1989 K. Sund (Hallin m.f. 1992b). Köpstafallet 1961 (Starbäck ms). *Axberg* Berga 1921 (Broddeson ms). Brunstorp-skärret (Furuholm m.f. 1973). *Glanshammar* Skala 805 787, stig med kalkhäll, 9 ex 1994 !; 4 bestånd, 125 ex 2002 P. Elvingson; 5 dellokaler, 722 ex 2003 P. Elvingson; 625 ex 2004 (Floravakten). *Kil* Ullavi klint 1958 (Nilsson ms). Rökärret 1962 B. Fredriksson. *Lillkyrka* Vittesberg, Slyte 793 841 1 ex 2003 Y. Haglund. *Rinkaby* Kringlan (Hedera 1887). *Tysslinge* Hjulåsen, mitten av 1940-talet, en äng med mängder av den, ängen igenvuxen 1989 (Niordson 1990). *Vintrosa* Hässelkulla 1968 M. Eckervall/KNi. *Ödeby* [1920-talet?] Thelander (S). Skansen 867 751, hage, rikl. 1963 Nilsson.

Arboga *Götlunda* 1861 Blomberg (LD).

Med vita blommor: Se Närkes flora s. 539

Sen fältgentiana – var. *campestris*

Askersund 1866 A. Beckman (S). *Hammar/Lerbäck* Tylöskogen, mkt sälls. (Segerström 1932). *Lerbäck* Isåsen S-ut 1930 (Broddeson ms, S); hage 227 603, kalk 1964 (Hallin ms). Önnabo 300 591, gläntsluttning, enst. 1961 (Ekholm & Hallin 1980b, Hallin ms); skogsäng, 9 ex 1979 (Nilsson ms); 1980 Askund. Önnabo 299 592, igenväxande hage, 15 ex 1973 (Hallin ms). Önnabo 299 599, stigkanter i igenväxande hage 1973 (Hallin ms). Önnabo 299 597, 15 ex 1980 (Hallin ms). Önnabo 301 602, 1980 (Collinder & Haglund ms 1996, Hallin ms). Önnabo N. Hakelier & S. Ryman (Nitare 1988). Örberga 392 548, kalkbrott, 1 ex 1973 (Hallin ms);

Fältgentiana Gentianella campestris i Ångermanland.

urkalk under kraftledning 20 m S om vägen, 1 ex samt 16 vinterståndare 1981 (Hallin ms); sluttande kalkberg, i kraftledning S om vägen, täml. rikl. 1999 ! (OREB); kalkklippäng, 45 ex 2002 Hallin; 85 ex 2003 Hallin; Örberga 398 545, klippäng, 85 plantor 2003 (Floravakten). Sandbacken 321 605, 2 bestånd, 43 resp. 55 ex 1980 (Hallin ms). Gålsjö 337 582, en nyligen övergiven björkhage, 1000-tals vinterståndare inom 200 m² 1981 (Hallin m.fl. 1992a, Hallin ms).

Laxå Ramundeboda åsen SÖ om Mon, Ö om vägen 1928 (Broddeson ms, S). *Skagershult* Ågrens äng 1928 (Broddeson ms).

Hallsberg Bo Gryt 1913 (i något herbarium enl. Broddeson ms). Sandvik 1924 (Broddeson ms). Fyllinge, 100 m från gården, ängsbacke 1931 (Holmer 1978, Broddeson ms). Lindhult 323 840, ässlänt, 1 ex 1982 (Hallin ms). *Sköllersta* Egeby 1921 (Broddeson ms). *Svennevad* täml. sälls. (Kjellmert 1947). SV om Damputten, täml. rikl. 1927 (Broddeson ms, S). 150 m SSÖ om Norrängen, gles barrskog 1936 (Kjellmert 1947, S). 100 m NNV om Norrängen vägskäl Ö om körvägen (Kjellmert 1947). Vredstorp 1938 (Broddeson ms); trädgården och området N därom, rikl. 1940 (Kjellmert 1947, LD, S); ängsbacke vid vägen 1953 U. Starbäck (S/AVi). 200 m S om Skepphultatorp 1938 (Broddeson ms); i ängen (Kjellmert 1947). Skepphulta äng 1938 (Broddeson ms); 1945 (Kjellmert 1947, S/AVi); 1951 Kjellmert (S/AVi); spars. (Stenberg 1955); 434 711, 1 ex 1981 (Hallin ms). Sätrafallet, trädgård och örtäng Ö därom, rikl. (Kjellmert 1947); torp 600 m S om Sättra,

Ö om torpet 1952 U. Starbäck (S/AVi). Eskilstorp, S om åkrarna (Kjellmert 1947).

Degerfors Nysund Elgsjön, lövängsrest, fjolårsex. 1921 (Broddeson ms). Öa 1930 (Broddeson ms, S).

Lekeberg Hidinge Klunkhyttan, äng nedom norra gården 1938 Broddeson (S/AVi). Lövåsen 1921 T. Helsing (UPS). Vägen mot byn Holmsjön, söder om Karlskogavägen 1943 Broddeson (S). *Knista* Öna 1920 T. Helsing (S, UPS). Ö om vägen till Holmsjön 482 m S om landsvägen 1943 Broddeson (S/AVi, O. Nilsson 2008). *Kräcklinge* 1898 H. Kihlstedt (LD). *Kvistbro* Hinderstorp 1924 (Broddeson ms). Sixtorps skola, löväng 1932 (Broddeson ms, S).

Örebro 1862 Hartman (UPS/GSa, Murbeck 1892); 1916 E. Olsson (Broddeson ms); 1920-talet O. Hagberg (Broddeson ms). *Asker* 550 m

VNV om kyrkan, 10-tal ex 1929 (Broddeson ms, S). *Axberg* 1910 C. Delwig (S). 300 m N om Hässelby gård, sluttning, enst. 1923, 1924 (Broddeson ms). *Katrinelund* 1925 (Broddeson ms). Sveaborg 1925 (Broddeson ms). Karlslund 1928 B. Lundman (Broddeson ms). Dylta bruk 1917 M. Jansson (Broddeson ms); S om Dylta station, kalkbacke 1924 (Broddeson ms); kullen NV om Dylta station 1925 (Broddeson ms); Berga-Ölmbrotorp, 6 ex 1929 (Broddeson ms). Mellan Kvinnersta och Kvinnerstatorp, 120 ex (Broddeson ms). Kvinnerstatorp 1924 (Broddeson ms). 500 m NÖ om Kvinnerstatorp 835 679, kalkklippäng mot södra brottet, 100-tal ex 1991 Sundkvist; kalkbrott vid badet, 50 m², 42 ex 2003 L. Lindgren; 85 ex 2008 L. Lindgren. *Eker* nära kyrkan (Lundelius 1910). *Glanshammar* vinterståndare 1925 (Broddeson ms). Röne 812 734, 10 ex 1971 (Nilsson 1986, ms). Björka, delimitgrund 1923 Kierkegaard (S/TVe); torräng 803 802, kalk 1957 Nilsson (LD/ThK); utgången (Nilsson 1986). *Hovsta* Förlunda (Broddeson ms, S). 200 m söder om Klockarängen 1932 (Broddeson ms). Kil Bergstrakten, äng 1920 F. Aulin (S/AVi). Lockhyttan, ängsrest NÖ om Pehréns (Broddeson ms, S). Lockhyttan, Alphyddan, nära smedjan 1934 Broddeson. Hyttebacken 880 517, torräng SV om huset 1991 Askund; 30-tal ex 1995, 10 plantor 1996, 120 plantor 1997 P. Åslund; 880 517, blommor i sept. enl. markägare, nu ej sedd, 2000 !; 4 ex 2003 P. Åslund. *Lillkyrka* Ekeberg, Oxhagen 1922 Kierkegaard (OREB, S, Löfgren m.fl. 1998e). *Lännäs* 100 m S om Älghult, vid vägen, 2 lokaler 1929 Broddeson (S/AVi). *Mellösa* Väla [1890-talet?] J. Eriksson (S).

Norrbysås åsen S om Öna, västslutningen, rikl. även på backarna omkring 1921 (Broddesson ms, S). Hidingsta, 5 ex 1930 (Broddesson ms, S). *Rinkaby* Nasta 811 731, 5 ex 1963 H. Gustavsson (Nilsson 1986); 50 ex 2009 (Länsstyrelsen). Ramstena 812 718, 1970 (Nilsson 1986); 811 720, 50 ex 1980 (Nilsson 1986, LD/PLA); torräng, kalk 1981 Nilsson (LD); 812 720, 1 ex 1999 !. SV om Kilbergsmossen 811 711, skogsväg grusad med marmorkross, rikl. 1991 L. Carlsson (OREB); 24 ex 1999 !. Lilla Bogärdet 811 726, 811 727, marmorkrossväg, 80 resp. 6 ex 1980 (Nilsson 1986, ms). *Ånsta* S om Örebro (Hedera 1887); Adolfsberg, Stora sandgropen, backarna ovanför, vägkant 1927 S. Waldheim (LD). *Örebro* V om Gudmundstorp [när?] (Broddesson ms).

Med vita blommor: Se Närkes flora s. 539

Tidig fältgentiana – var. *suecica*

Askersund *Askersund* Dohnafors 1881 A. S. Trolander, (LD). Mellan Stenboda och Norrhult 1926 (Broddesson ms). Ö om Stora Röllingen 1929 (Broddesson ms). *Hammar* V om Södra Hulsta 1924 (Broddesson ms). Lövhult 1924 (Broddesson ms). Dalmark (Segerström 1932). Stickhult (Segerström 1932). *Lerbäck* Kopparbergs äng, 7 ex 1924 (Löfgren m.fl. 1999a, Broddesson ms). Skepphults äng, 2 lokaler 1926 (Broddesson ms). Åsbro [1920-talet] O. Larsson (Broddesson ms). Öjetorp 275 675, 275 676, hage 41 ex 1980 (Hallin ms); hage fläckvis 1987 (Hallin m.fl. 1992a); 23 ex 2003 Hallin; 8 ex. 2008 (Floravakten); 1 ex 2009 Hallin. Svaldre masugn 343 615, 343 616, gammal körväg, 80 ex 2003 (Eriksson 2003, Nilsson ms, OREB, Hallin); 250 planter 2007 (Floravakten); 162 planter 2009 (Floravakten). *Snavlunda* Stavsjö (Stalin ms 1916); Ö om Stavsjön 1930 (Broddesson ms). Tjälvesta äng 1927 (Löfgren m.fl. 1999g, Broddesson ms). Solberga, slätteräng 1929 (Broddesson ms).

Laxå *Ramundeboda* löväng 300 m V om Stora Stafsjön 1930 (Broddesson ms). S om Saltängen, slätter 1932 (Broddesson ms).

Hallsberg *Bo* Iboholm, moränkulle 1924 (Broddesson ms). *Hallsberg* [omkr. 1917] T. Törnqvist (Broddesson ms). 2 km V om Hallsberg station, rikl. på ässlutningen 1921, Ö om Herrfallsäng 1924, Älgevad, torr äng 1924, 1926, V om Skratorp, lövängsrest 1935 (alla Broddesson ms). *Sköllersta* Rudsäters äng [1910-talet] G. Peterzon (Broddesson ms, Holmer 1978). *Svennevad* (Holmer 1978). Skogaholm 1870 R. Hartman (UPS). Ekenäs [1910-talet] H. Svensson (Broddesson ms). Glottra, grusbacke Ö om järnvägen 1929 Kierkegaard (OREB, Broddesson ms). Haddebo [1910-talet] B. Söderqvist (Broddesson ms). Sandtorp 1938 (Broddesson ms). Vredstorps slätteräng vid nya vägen till Skepphultatorp 1938, 1939, 1943 (Kjellmert 1947, UPS). Sandmon

1942 (Kjellmert 1947, LD). Lindsnåret, ödetomt NV om Lindsnåret, Sättermanstorp vid milröset, mycket spars., Mattstorp, Långängen, Kvarnstugan, Lilla Sarvsjöns västra strand vid gammal kolbotten, NV om Klinteberget, åkerörrö, Eskilstorp resp. Gubbhult (alla Kjellmert 1947); f.d. kraftledningsgata 400 701, 7 ex 2002 Holmer; 2007 Holmer. *Viby* Kärr 1848 Zetterstedt (UPS, Murbeck 1892).

Degerfors *Kvistbro* Svartviksö, Svartå 1925 (Broddesson ms). *Nysund* Ölsboda 1870 R. Hartman (UPS). S om Gökhult, fjolårsex. 1921, Limudden 1930, Öa 1930, Björnlund 1936 (alla Broddesson ms). Ödetorp äng/björkbacke Ö om infartsvägen 1942 (Broddesson ms, S).

Lekeberg *Hidinge* Höjden, Lunnasjön 1925 (Broddesson ms). Lekhyttan, backe 1928 O. Ekmark (S). Klunkhytte huvudgård, ängsbacke 1929 (Broddesson ms). 300 m S om Klunkhyttan 1938 (Broddesson ms). Garphytte nationalpark, slätteräng, 115 ex 2002, 165 ex 2003 L. Åslund; 733 479, 734 476, 2004 H. Thulin, T. Gunnarsson; Rännlyckan 735 476, 735 478, 735 483, ca 260 planter 2004, 2007 L. Åslund, T. Gustafson. Svenshyttan 732 475, Axels slätteräng, i ett försök att återskapa eller bibehålla slätterängen såddes växten i 2002 från den intilliggande nationalparken, 1 ex (U-B. Andersson 2004, M. Andersson 2004a, b). *Kvistbro* Kärne 1934 (Broddesson ms).

Karlskoga *Knista* Södra Nordändan, V om Stora Noren, slätteräng 1939 (O. Nilsson 2008, Broddesson ms). Villingsberg 1907 V. Henricson (Bredgårdsskolans herbarium, Karlskoga enl. O. Nilsson 2008).

Örebro *Asker* 1903 H. Möller (S, UPS). Björnhult 1924, Långsjön Uggelkulla 1924, Kulla, vägkant 1924, Svenstorps äng 1929, 150 m VSV om Svenstorp 1929 (alla Broddesson ms). Odensbacken [1920-talet] A. Ericson (Broddesson ms). *Axberg* Dylta 1929 S. Waldheim (LD). NÖ om Kvinnerstatorp 1937 (Broddesson ms). *Glanshammar* Nordansjö 1916 G. Svensson (GLANSH, Nilsson 1986). Biverud 1925 K. Envall (Broddesson ms, Nilsson 1986). *Kil* N om Klockhammar 1929 (Broddesson ms). Nya Dammen, 7 ex 1991 Ask-lund (UPS). *Lännäs* Espenäs [1920-talet] Å. Gustafsson (Broddesson ms). 250 m N om Karlsdal 1924, 1929 (Broddesson ms). 200 m V om Karlsdal, ängsbacke N om vägen 1929 (Broddesson ms, S). *Rinkaby* Mantorp 1929 Broddesson (S, Nilsson 1986); skogsväg, 812 710, 65 ex 1996 (Nilsson ms).

Med vita blommor: Se Närkes flora s. 539

Litteratur:

Löfgren, L. 2013: *Närkes flora*. SBF-förlaget, Uppsala.

Botanikdagarna i Ångermanland 2014

Text: Björn Nordzell. Bild: Arne Holmer och Björn Nordzell.

I år var det Ångermanlands tur. Vi checkade in på Gålsjö bruk i södra Ångermanland 2 juli. Gålsjö bruk, stångjärnsmedja från 1703 till 1872 har fungerat som konferensanläggning sedan 2001.

Bland de drygt 80 deltagarna fanns många kända ansikten från tidigare botanikdagar, för många har det blivit en tradition att deltaga. Det gäller även våra vänner från länet – Uno Milberg med Alva Lunnevik, Owe och Maj-Britt Nilsson och vi två närkingar Arne och Björn.

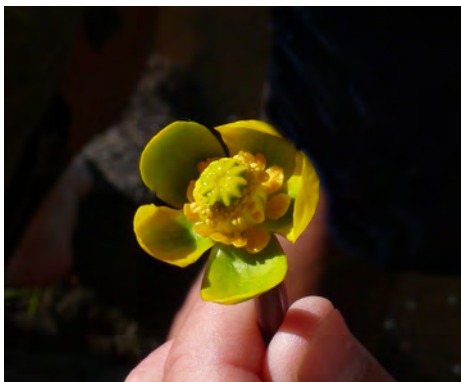
I vanlig ordning delades vi upp i två busslag. Under de följande dagarna skulle vi avverka södra och västra turen och kustturen. Varje tur bjöd på 4-5 lokaler med intressanta växtfynd.

Vårt lag startade med södra turen. Redan efter några km:s bussfärd stannade vi vid en liten skogssjö för att bekanta oss med dvärgnäckrosen, som förutom att den är mindre, har annan form på märket och mindre uttalad inskränning i bladfästet jämfört med den gula.

Vår nästa lokal var en strandäng där ett bruk för stångjärnsmede och senare ett sågverk hade legat. Bland sevärdheterna fanns den pyttelilla ävjepilörten, strandranunkel, ävjebrodd, smålånke och kärrsälting. I strandskogen växte mandelpil och kanelros.

Under den fortsatta färden gjorde vi ett stopp vid en vägkant, där vi fick till uppgift att försöka hitta så många låsbräkenarter som möjligt. Med gemensamma krafter hittade vi förutom månlåsbräken såväl nordlåsbräken som (ett ex av) topplåsbräken.

Eftermiddagens huvudbiotop var en stor inägomark, som tillhört gården Västeråsen. Området har legat öde sedan 1933. Vi följde en skogsbilväg, delvis omgiven av contortatall, som inplanterades i mitten av förra seklet på några olika områden i Sverige. Vår guide berättade om tallens egenskaper med för- och nackdelat för skogsbruket. Vid den gamla gården möttes vi av en fantastisk syn. I en sluttning låg en färgprunkande slätteräng med prästkrage, rödklöver och – fältgentiana. Stora, kraftigt förgrenade exemplar av gentiana med sina blåviolettera, vissa exemplar även med vita blommor. Av övriga växter kunde vi räkna in ormröt, teveronika, backnejlika, brudborste, kattfot och svartkämpar – enda lokalen för svartkämpar i Ångermanland. Ängen hade tidigare skötts ideellt av några entusiaster men på senare år övergått i Länsstyrelsens vård.

Korsning gul näckros x dvärgnäckros.

Erik Ljungstrand studerar dvärgnäckros.

Efter en välförtjänt middag fick vi höra länsarkitekten Mats Henriksson tala om Höga kusten, och arbetet med att få området godkänt som världsarv.

Höga kusten, stod just på vårt program följande dag. Efter ganska många miles bussfärd nådde vi fram till områdets centralort Nord- ingrå. för att sedan på sma- la och slingriga vägar ta oss fram till naturreservatet Rotsidan i Höga kustens sydligaste del. Morgonfikat avnjöts på de finslipade diabashällarna i härligt solsken med glittrande vågor i blickfånget. Bland botanister är reservatet känt som växtplats för strandtraven *Arabidopsis petraea*.

Strandtrav, som är ganska lik vår vanliga sandtrav och växer i hällor- nas sprickor är i Sverige bara note- rad på denna kustremsa. Strandviol och strandglim var andra växter i klippskrevorna. Färden gick vidare norrut till Skuleskogens national- park med en av kustlandets få åter- stående storskogar, där det i äldre tider troll, jättar och rövare hade sina tillhåll. Efter intagen fältlunch på ett turistanpassat centrum med stort trädäck och många informa- tionstavlor gjorde vi en snabbpro- menad för att titta på ett ovanligt vackert exemplar av kambräken med fertila skott. Besök även på en intilliggande liten myr med dvärg- björk, tranbär och dvärgtranbär.

Färden gick vidare till Salusands havsbad vid mynningen av den meandrande Saluån. Sevärdheten där var ett stort bestånd av bottnisk

Vi beundrar gentianaängen, Västeråsen.

Vandring längs Höga kusten.

Strandtrav.

Kambräken.

Rysk drakblomma.

malört *Artemisia campestris* ssp *bottnica*.

På återfärden ”hemåt” gjorde vi dagens sista stopp vid i Gideåbacka vid ett gammalt timmeravlägg - en plats där man förvarade och barkade av timmer, såväl inhemskt som importerat. Vi banade fram på en röjd stig genom ett slylandskap och tog oss med hjälp av våra guider fram till växtplatser för glansruta *Thalictrum lucidum*, kåltistel *Cirsium oleaceum* och ängsklint *Centaurea phrygia*.

Efter middagen underhölls vi av arkitekten och bebyggelsehistorikern Anna Renström, som berättade om och visade bilder av Ådalens bebyggelsehistoria.

Tredje och sista dagen gick färden västerut. Vi besökte först niplandskapet vid Resele. Nipor är ju betäckningen på rasbranter uppkomna genom att en älv i samband med landhöjningen skurit sig djupt ner i tidigare avsatt sediment. På en slänt omedelbart in-

Vi går till niporna, Höven Resele.

till en gård fanns ett stort bestånd av rysk drakblomma, som endast har några enstaka förekomster i landet. Under vandringen upp på nipslutningen kunde vi bl.a. se tysk fingerört, backdunört, backruta och åkerkål.

Under den fortsatta färden gjorde vi ett stopp vid en välgkant och trasslade oss ner genom risig granskog till en liten glänta med skogsrör, som är sällsynt och växer endast i södra och mellersta Norrland.

Klådris *Myricaria germanica* som vi under tidigare botaniska norrlandsbesök sett växa vid älvstränder fick vi nu åter stifta bekantskap med vid Ödsgård. Här växte ett stort antal exemplar på en torr grusslänt utan vatten i sikte.

Efter lunch vid en skogsväg med ängsgentiana växande vid väggkanten ägnade vi oss resten av dagen åt att utforska ett stort myr- och sumpskogsområde vid Gideåberg. Kalkhaltig morän, hittransporterad av isen från de jämtländska kalkområdena har lagt grunden till en rik flora. Bland orkidéerna fann vi brudsporre, Jungfru Marie nycklar och sumpnycklar, f.ö. bland mycket annat gräsull, snip, fjällskära, nordspira, nordlundarv, dvärglummer, myrstarr, ormrot, trollduva och stormhatt.

Att trampa sviktande myrmark under några timmar kan ta på krafterna. Det var därför skönt att åter komma hem till väntande avslutningsmiddag.

Mossexkursion till Garphyttans NP 19/10-2014

Text: Michael Andersson.

Garphyttans nationalpark är ett kärt exkursionsmål som passar bra i älgjaktstider, eftersom ingen jakt bedrivs i våra nationalparker. Uppslutningen var god och tio personer slöt upp.

Vi strövade igenom ängen och i barrskogen öster om denna. Jag förevisade mossor i olika biotoper. Förutom mossor sågs även en del annat. Vi hörde nötkråka ropa och såg en smörboll och en brudborste i blomning. Vi hittade scharlakansröd vaxskivling *Hygrocybe punicea*, hasselriska och kungsspindling *Cortinarius elegantior* i slätterängen. Kungsspindlingen växte på några meters avstånd från gårdsgården och utanför denna stod en pampig stor gran, vilken kungsspindlingen sannolikt lever i symbios med, för den är ju ingen ängsvamp. Bland övriga svampar noterades i ängen trattskevling och på en död hasselstam nära parkeringen kantarellmussling *Plicaturopsis crispa*. I barrskogen noterades bland annat smal svampklubba och på en mycket grov granlåga den sällsynta arten brandticka *Pycnoporellus fulgens* med ett stort antal fruktkroppar. I barrsumpskogen i parkens östra del noterades överblommad sårlåka i frukt.

Bland mossorna noterades till exempel takskruvmossa *Syntrichia ruralis* på ask i ängen, västlig hakmossa *Rhytidiadelphus loreus* på små stenar i barrsumpskogen i parkens östra del, kranshakmossa *R. triquetrus* lite här och där, bland annat under ask i ängen, gräshakmossa *R. squarrosus* i ängen, skogshakmossa *R. subpinnatus* i barrsumpskogen i öster, långfliksmossa *Nowellia curvifolia* på grov barrträdsråga i sumpskogen i öster, grön sköldmossa *Buxbaumia viridis* på murket ändträ på en granlåga i barrskogen norr om ängen, granvitmossa *Sphagnum girgensohnii* och kantvitmossa *S. quinquefarium* i barrskogen i östra delen av parken, krusig ulota *Ulota crispa* på tysklönn *Acer pseudoplatanus* öster om ängen längs stigen mot Skomakarörpet. Fyra deltagare fortsatte sedan till Skvalebergets naturreservat och fick bland annat se spärrvitmossa *Sphagnum squarrosum*, mörk husmossa *Hylocomiastrum umbratum* och dunmossa *Trichocolea tomentella*.

Svampexkursion till Kärne 20/9-2014

Text och bild: Ingevi Fall och Owe Nilsson.

Lördag 20/9-14 besökte några medlemmar i Örebro läns botaniska förening ett blivande naturreservat i Kärne några mil norr om Karlskoga. I Karlskoga fördubblades antalet deltagare med medlemmar i Karlskoga naturskyddsförening.

Motivet för besöket var att förevisa svampfloran i området och svamp fanns det – inte så mycket matsvamp men desto mer sällsynta och rödlistade arter.

Vi hade riktiga experter till hjälp att hitta och bestämma rariteterna: Michael Andersson från Länsstyrelsen i Örebro, Toni Berglund från Karlskoga och Lennart Söderberg från Hälsingborg med förflutet i Karlskoga.

Området, en bergknalle bevuxen med gles kalkbarrskog där kalk och grönsten vittrar och ger marken högt pH. Detta ger inte bara en rik svampflora utan även mindre vanliga kärlväxter och insekter.

Det är en sällsynt biotop, som är i hög grad skyddsvärd. Måtte Länsstyrelsen hinna bilda reservatet innan någon sätter en skördare i

de mäktiga tallarna i Kärne.

Områdets botaniska värden upptäcktes i början på 1990-talet i samband med inventeringar inom ”Projekt Värmlands Flora” med arter som blåsippa *Hepatica nobilis*, svart trolldruva *Actaea spicata*, vårärt *Actaea spicata*, tibast *Daphne mezereum* och skogstry *Lonicera xylosteum*.

1994 inventerades den västra delen av berget av Skogsstyrelsen och 1997 blev knappt 2 ha av detta område biotopskydd. 2009 utökades området med ca 14 ha till en nyckelbiotop och det är ungefär dessa områden det tilltänkta naturreservatet ska omfatta. Någon gång under denna tid upptäcktes den rika förekomsten av ovanliga och hotade svampar.

Blå taggsvamp.

Under de timmar vi strövade omkring i en begränsad del av området noterade vi 87 olika svamparter men långt ifrån alla arter noterades. Av dessa är 15 upptagna på den nationella rödlistan från 2010. Det jag upplevde som mest anmärkningsvärt var den rika förekomsten av taggsvampar med 15 mestadels ovanligare arter. Vidare såg ett flertal ovanliga fingersvampar *Ramaria eosanguinea*, *flavescens*, *ignicolor* och *karstenii* som samtliga saknar svenskt namn. Om *Ramaria ignicolor* skriver Lennart i ett mail: ”Det är första gången jag ser den i barrskog. Dessutom på minst två skilda mycel. Det är en ganska liten art med laxrosa grenar och gula grenspetsar”. På artportalen finns det endast ett fynd tidigare från Södermanland.

En kamskivling som Lennart tog med hem för mikroskopering av sporer visade sig vara björkkamskivling *Amanita arctica*. Den är tidigare enl. artportalen bara funnen på fyra närliggande lokaler i Dalsand.

Se artlista från exkursionen på nästa sida.

Referenser:

Gärdefors, U. (ed.). 2010. *Rödlistade arter i Sverige 2010*. Art databanken, SLU, Uppsala.

Internet:

<http://www.slu.se/dyntaxa/>

<http://www.skogsstyrelsen.se/skogensparlor>

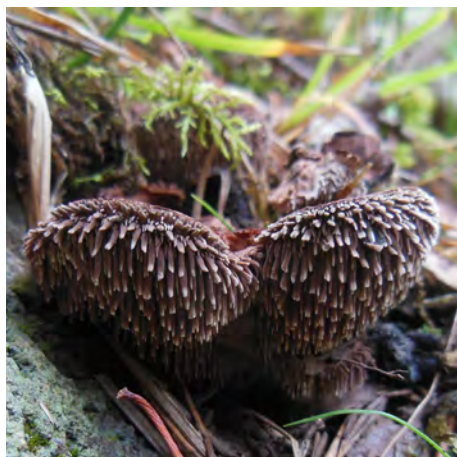
Ramaria eosanguinea.

Ramaria karstenii.

Brödtaggsvamp.

Koppartaggsvamp.

Raggtaggsvamp.

Artförteckning över svamparna som sågs under exkursionen till Kärne. Namnsättningen, både den vetenskapliga och svenska, följer den aktuella som redovisas på dyntaxa.

NT = Nära hotad VU = Sårbar EN = Starkt hotad DD = Kunskapsbrist

S = Skogsstyrelsens signalartslista

Albatrellus confluens	brödticka	Lactarius scrobiculatus	svavelriska
Albatrellus ovinus	färticka	Lactarius torminosus	skäggriska
Amanita arctica	björkkamskivling	Lactarius trivialis	skogsriska
Amanita crocea	orange kamskivling	Paxillus involutus	gluggskivling
Amanita muscaria	röd flugsvamp	Perenniporia subacida - VU	gräddticka
Amanita porphyria	mörkringad flugsvamp	Phellinus nigrolimitatus - NT	gränsticka
Amanita rubescens	rodnande flugsvamp	Phellinus viticola - S	vedticka
Boletopsis leucomelaena	grangräticka	Phellodon connatus - NT	svartvit taggsvamp
Boletus pinophilus	rödbrun stensopp	Phellodon niger - NT	svart taggsvamp
Cantharellus cibarius	kantarell	Phellodon tomentosus	trattaggsvamp
Cantharellus tubaeformis	trattkantarell	Postia caesia	blåticka
Chlorociboria aeruginascens	grönskål	Ramaria eosanguinea	sv namn saknas
Chroogomphus rutillus	rabarbersvamp	Ramaria flavescens	sv namn saknas
Climacocystis borealis - S	trädticka	Ramaria ignicolor	sv namn saknas
Cortinarius armillatus	rödbandad spindling	Ramaria karstenii - NT	sv namn saknas
Cortinarius caperatus	rimskivling	Ramaria lutia - DD	guldfingersvamp
Cortinarius claricolor	vitkransad spindling	Rhodocollybia maculata	fläcknagelskivling
Cortinarius cumatilis - VU	porlinsblå spindling	Russula aeruginea	grönkremla
Cortinarius cyanites	rodnande spindling	Russula aurea - S	guldkremla
Cortinarius harcynicus - NT	barrviolspindling	Russula azurea	azurkremla
Cortinarius paleaceus	pelargonspindling	Russula foetens	stinkkremla
Cortinarius stillatitius	honungsspindling	Russula integra	mandelkremla
Cortinarius triumphans	mångkransad spindling	Russula mesospora	praktkremla
Cortinarius turmalis	tuvspindling	Russula nauseosa	strimkremla
Cortinarius varius	klubbspindling	Russula puellaris	sienakremla
Fomes fomentarius	fnösticka	Russula queletii	krusbärskremla
Fomitopsis pinicola	klibbticka	Russula sanguinea	blodkremla
Gloeophyllum sepiarium	vedmussling	Russula turci	jodoformkremla
Gomphidius glutinosus	citronslemskivling	Russula vesca	kantkremla
Gomphidius roseus	rosenslemskivling	Russula xerampelina	sillkremla
Hydnellum caeruleum - NT	blå taggsvamp	Sarcodon glaucopus - VU	spricktaggsvamp
Hydnellum conrescens - S	zontaggsvamp	Sarcodon imbricatus - S	fjällig taggsvamp
Hydnellum geogenium - VU	gul taggsvamp	Sarcodon lundellii - VU	koppartaggsvamp
Hydnellum mirabile - EN	raggtaggsvamp	Sarcodon squamosus - NT	motaggsvamp
Hydnellum peckii - S	skarp dropptaggsvamp	Sarcodon versipellis - EN	brödtaggsvamp
Hydnellum suaveolens - NT	dofttaggsvamp	Sparassis crispa	blomkålssvamp
Hydnum repandum	blek taggsvamp	Stropharia hornemannii	stor kragkivling
Hygrophoropsis aurantiaca	narrkantarell	Suillus bovinus	örsopp
Hygrophorus agathosmus	doftvaxskivling	Suillus luteus	smörsopp
Hygrophorus erubescens	besk vaxskivling	Tricholoma arvernense	kantmusseron s.str.
Hypomyces chrysospermus	gul svampsnylting	Tricholoma imbricatum	fjällmusseron
Lactarius aurantiacus	brandriska	Tricholoma portentosum	streckmusseron
Lactarius deterrimus	granbloddriska	Tricholoma vaccinum	skäggmusseron
Lactarius glycosmus	kokosriska		

Vättersos på tomtmark

Text och bild: Michael Andersson.

Omkring den 10 maj 2013 upptäcktes ett exemplar av vättersos *Lathraea squamaria* på vår grannes lilla tomt, under ett prydnadsäppleträd (*Malus* sp.), på Metallvägen 10 i Garphyttan (koordinater i Rikets nät RT 90: 6576026 / 1451259). Löfgren (2013) omnämner endast en förekomst av vättersos i en trädgård i Närke, på 1920-talet i Hammar.

Vättersosen på Metallvägen stod mitt på en oslagen gräsyta under prydnadsäppleträd och cirka 1,5 meter från en spireahäck. Gräsytan tilläts växa lite som en vild äng och klipptes inte som resten av gräsmattan med gräsklippare, förrän

efter att vättersosen blommat över och försvunnit.

Hyresrättsbostäderna på Metallvägen byggdes 1966. Det är svårt att bedöma hur gammalt paradisäppleträd är, men jag gissar utifrån grovleken att det inte är mer än högst 20 år gammalt. Trädet växer helt öppet, utan konkurrens från annat än en spireahäck cirka 2,5 meter från stammen och ett prydnadsäppleträd (*Malus* sp.) på 7-8 meters avstånd på vår tomt. Det finns ingen hassel i närheten. Det finns dock gott om potentiella livsmiljöer för vättersos i landskapet kring Garphyttans samhälle, både lövskogar med ädellövinslag samt kalkbarsskogar med hassel, t.ex. i Garphyttans dalgång med raviner, 400-600 meter västerut-sydvästut, samt vid foten av Kilsbergens östsluttning, 700-800 meter västerut-nordvästut.

Hur vättersosen har tagit sig till den i sen tid anlagda tomten på Metallvägen vore intressant att veta. Under våren 2014 syntes vättersosen på Metallvägen 10 inte till.

Litteratur

Löfgren, L. 2013. *Närkes flora*. SBF-förlaget. Uppsala.

Fylld slätterblomma

Text och bild: Björn Nordzell.

Slätterblomma *Parnassia palustris* har av Svenska Botaniska Föreningen utsetts till årets växt. Önskemålet har varit att få in rapporter om lokaler med förekomst av slätterblomma till hjälp för kartläggning av slätterblommans nuvarande utbredning. Slätterblomman finner man i södra Sverige vanligast utmed skogsvälgkanter. Under mina inventeringar dels i Västnärke, dels i omgivningarna av mitt torp i trakten av Lerbäck har jag funnit flera lokaler, varav några med ett stort antal exemplar. Vid en välgkant i närheten av Släte i mina torptrakter fann jag 2/9 detta exemplar bland många hundra slätterblommor med normalt utseende. Kronan, som är helt fyllt, saknar såväl staminoider som ståndare och fruktämne. Blomman stod kvar med oförändrat utseende ytterligare flera veckor medan de nor-

mala slätterblommorna i omgivningen sedan länge gått i frö.

Exkursion till Hästnäs, Götlunda 27/7-2014

Text: Owe Nilsson. Bild: Arne Holmer.

Vi är några stycken som fortsatt att leta intressanta arter på ruderatmarker, främst på de stora kompostlimpor som deponerats i f.d. grustaget väster om Bonstorp i södra delen av Örebro samt på en liknande deponering i ett f.d. grustag sydväst om Mellringe i nordvästra delen av staden.

Nio personer mötte upp vid Svampen för att under Rain Nylund och Berit Ragnés ledning bekanta oss med floran vid Hästnäs. Hästnäs är en udde i Götlunda socken som sticker ut i Hjälmarens nästan rakt söder om Arboga. Efter att ha åkt en bra bit på en smal och slingrig väg passerar vi över ett färjest och är så framme vid Hästnäs. Hästnäs är en gammal gård vars marker nu till stora delar

Besksötans bär och blommor.

är uppstyckad och bebyggd med fritidsbebyggelse och även en del åretruntboende.

Mellan bebyggelsen och stranden går det en fin promenadstig som vi botaniserade efter. Efter den varma och torra sommaren var det mycket som redan var överblommat och upptorkat men det fanns ändå mycket att titta på. Hampflockeln *Eupatorium cannabinum* blommade fint i strandkanten tillsammans med vattenmärke *Sium latifolium*, besksöta *Solanum dulcamara*, kalmolke *Sonchus arvensis* var. *glabrescens* och blomvass *Butomus umbellatus*. I vattnet vid en brygga i början av promenaden flöt det både vanlig andmat *Lemna minor* och stor andmat *Spirodela polyrhiza* samt dyblad *Hydrocharis morsus-ranae*. Längs stigen var det gott om överblommade get- och storrams *Polygonatum odoratum* och *multiflorum*, fröställningar av krollilja *Lilium martagon* och hässleklocka *Campanula latifolia*, svart trolldruva *Actaea spicata* i frukt och en hel del blommande örter bl.a. fackelblomster *Lythrum salicaria*, strandlysing *Lysimachia vulgaris*, stinksyska *Stachys sylvatica*, flenört *Scrophularia nodosa*. Några bredbladiga gräs så som hässlebrodd *Milium effusum*, lundelm *Elymus caninus* och långsvingel *Schedonorus giganteus* växte längs stigen och i vattnet var det stora ruggar med jättegröe *Glyceria maxima*.

Efter ca 2½ timmes promenad på en sträcka av ca 2 km var vi åter vid bilarna och gick så ner till stranden för en lunchpaus.

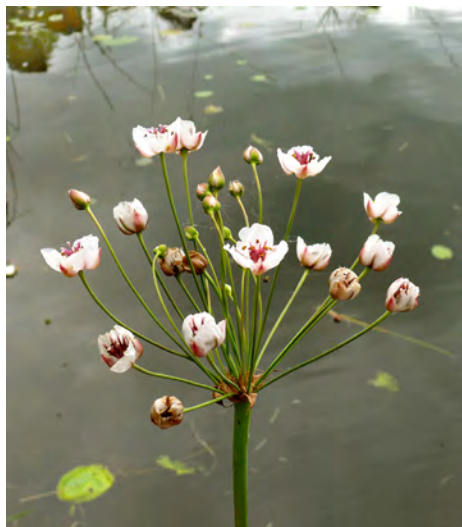
Efter fiket åkte vi till en liten vik med en båthamn strax öster om Rävsvik där det första som mötte oss var en solros som stod och blommade i en grushög. Efter lite letande hittade vi strandskräppa *Rumex maritimus*

med några exemplar på en liten sandfläck bland all vass *Phragmites australis*. I övrigt såg vi bl.a. sprödarv *Myosoton aquaticum*, skatnäva *Erodium cicutarium*, äkta förgätmigej *Myosotis scorpioides*, strandklo *Lycopus europaeus* samt starrarterna grus-

starr *Carex hirta* och slokstarr *Carex pseudocyperus*.

Referens:

Löfgren, Lars 2013: Närkes flora. SBF-förlaget, Uppsala.

Blomvass.

Äkta förgätmigej.

Skatnäva.

Nya naturreservat i länet 2014

Text: Länsstyrelsen och Daniel Gustafson.

Länsstyrelsen har under hösten beslutat om 16 nya naturreservat i Örebro län. De nya reservaten är utspridda i hela länet och tillsammans omfattar de stora skogsområden. De gamla bergslagsskogarna från Blecktjärn i norr till Flintemon i söder är områden där biologisk mångfald och unika livsmiljöer nu kan bevaras.

De 16 områden som nu blir naturreservat består huvudsakligen av gammal barrskog och myrar där många arter trivs. Skogsfåglar som tjäder och tretåig hackspett finns i flera av reservaten, liksom en mångfald av framför allt mossor, lavar och svampar.

Dalbotorpsravinerna i Nora kommun består till större delen av sedimentmark med äldre naturskogsartad barrblandskog som genomkorsas av bäckdalar vilka bildar ett system av djupt nedskurna raviner. Vid en översiktlig inventering av främst vedsvampar, mossor och trädväxande lavar, noterades drygt 30 signalarter varav flera är rödlistade. Bland annat finns bombmurkla här.

Nära Garphyttans nationalpark i Lekebergs kommun ligger Älgtjärnarna. Skogen i reservatsområdet är delvis naturskogsartad och delvis kalkpåverkad och har en synnerligen rik flora av kärlväxter, mossor, lavar och svampar. Inom området finns även en naturlig bäck, en tjärn med omgivande fattigtkärr och gungflyn.

Vid Övre Sävälven i Hällefors kommun kan man följa en fyra kilometer lång älvsträcka med breda forsar. Strandzonerna är flacka med långa sträckor av grov klappersten omväxlande med öppna ytor med svämkärr. Kärloväxtfloran är högväxt och artrik. Större delen av det omgivande landskapet utgörs av skogsmyrmosaiker och barrnaturskog som delvis har stark prägel av äldre brandpåverkan. Reservatet är drygt 460 ha stort.

Norr om Sikfors i Hällefors kommun ligger Skålen. Här finns en gammal naturskogsartad granskog på mark påverkad av kalk eller grönsten. I reservatet finns rikligt av skyddsvärda arter fr.a. bland marksvamparna men också i andra artgrupper. Arter

som påträffats i reservatet är t.ex. knärot, tvåblad, bitter taggsvamp, dofttaggsvamp, brandticka, stjärntagging, vedtrappmossa, grön sköldmossa, garnlav och kattfotslav.

Väster om Askersund ligger Flintemon, med naturskogsartade skogar med stor mängd död ved. Förekomsten av sumpskog, kärr och en tjärn bidrar till hög luftfuktighet, vilket är gynnsamt för fuktighetskrävande svampar, lavar och mossor. Bland dessa kan nämnas de rödlistade knärot, lunglav och gränsticka.

Malmhöjdens naturreservat i Karlskoga kommun är en kvarvarande rest av naturskogsartad skog. Större delen av området är olikåldrig, grandominerad barrskog. Här finns en artrik flora av kryptogamer varav flera är rödlistade eller signalarter, som t.ex. norsk näverlav, aspgelélav, brokig tagellav, gammelgranlav, garnlav, västlig hakmossa, ullticka och granticka.

Läs mer om de nya reservaten på hemsidan: www.lansstyrelsen.se/orebro.

Här är samtliga nya naturreservat:

Laggarfall, Flintemon, Gimpeln och Sörsjön i Askersunds kommun

Älgtjärnarna i Lekebergs kommun

Malmhöjden och Falbergshöjden i Karlskoga kommun

Sundsjömarken, Övre Sävälven och Skålen i Hällefors kommun

Dalbotorpsravinerna i Nora kommun

Röbergshagemossen i Nora och Örebro kommun

Lilla Krokstjärnsberget i Ljusnarbergs kommun

Blecktjärnsskogen i Hällefors och Karlskoga kommun

Råhöjden i Degerfors och Karlskoga kommun

Hjärtasjöns skärgård i Askersunds och Hallsbergs kommun

Valberedningen behöver hjälp!

Vi i valberedningen behöver medlemmarnas hjälp att hitta nya styrelseledamöter inför årsmötet i februari. Särskilt avsaknaden av kassör i sällskapet är ett akut problem och ett hot mot föreningens fortlevnad, men vi behöver även förslag på fler personer. Förra årets valberedande var mycket svårt och vi klarar inte att trolla. Vi måste ha er hjälp annars går det inte.

Kontakta Michael (tfn 019-33 59 54, e-post: primus@telia.com) eller Margareta (tfn 019-22 75 64).

Facit botaniska bildgåtor

Text och bild: Björn Nordzell.

Botanister är inte särskilt djärva när det gäller att gissa gåtor – hellre inte gissa alls än att gissa fel. Endast en botanist och tillika en av landets mest artkunnige, Erik Ljungstrand, har vågat sig på att skicka in ett svar. Den bildgåta som jag trodde skulle vara lättast att klara av var bild nr 2. Förutom Erik (som föreslagit rödblåra) har flera som tillfrågats utom tävlan gått bet på det enkla och rätta svaret – gullviva. Facit för övrigt framgår av bilderna, nu i mindre beskuret skick (1. fingerborgsblomma, 3. kaveldun). Erik, som ende pristagare, kommer att få sig tillsänt ett antal blomsterprydda korrespondenskort.

Kallelse till Årsmöte i ÖLBS 2015

Söndag 22 februari kl. 15.00

Plats: Föreningarnas hus, Slottsgatan 13 A, Örebro.

Efter årsmötesförhandlingarna kommer Leif Sandgren att visa bilder från och berätta om en resa till Kina. Mycket bilder på landskap och fåglar, men även en del kultur och en och annan växt utlovas.

Program 2015

Håll utkik efter kompletteringar i kommande nummer av T-Veronikan och på föreningens hemsida www.olbs.se. Höstens inomhusmöten annonseras senare.

Inomhusmöten

22 februari Årsmöte, se ovan.

17 mars Västmanlands botaniska förening besöker oss och berättar om sin verksamhet. Kl. 18.00, Föreningarnas hus, Slottsgatan 13 A, Örebro.

Exkursioner

23 maj Cykelexkursion norr om Örebro. Vi besöker kända och okända platser runt Axberg, Ölmbrotorp och Seltorp. Samling med cykel kl 11.00 på Kvinnerstaskolans parkering.

14 juni De Vilda Blommornas Dag arrangeras. Program i kommande nummer.

27 juni Vi besöker Hällabrottet och Norra Mossby tillsammans med Arne Holmer. Samling kl. 9.00 vid Scandic hotell, Örebro eller kl. 10.00 vid värdshuset Trilobiten i Hällabrottet.

September Vad växer på och kring murarna i Sommarroskogen? Ledare Therese Aremyr. Samling vid Sommarro värdshus kl 17.00.

Herbariegruppen kommer under våren att träffas för arbetsmöten den 14/1, 28/1, 18/2, 25/3, 15/4 och 6/5. Alltid kl. 15-20 och alltid på en onsdag i f.d. logementet Narva.

Botanikläger. Skulle du vilja lära dig mer om växter tillsammans med andra intresserade? Vi funderar på att ordna ett botanikläger 2-3 dagar under sommaren 2015. Botanikstudier under avslappnade och trevliga former, för nybörjare eller dig som vill lära dig lite mer. Är du intresserad av att delta? Hör av dig till Michael Andersson (tfn 019-33 59 54, e-post primus@telia.com) eller Daniel Gustafson (tfn 073-714 16 06, e-post daniel.gustafson@telia.com).

Örebro Läns Botaniska Sällskap

ÖLBS ändamål är att utgöra ett forum för utbyte av erfarenheter och kunskaper inom botanikens olika grenar, att utforska floran inom länet och att verka för skydd av växtlokaler och växtsamhällen. ÖLBS är anslutet till Svenska Botaniska Föreningen.

Styrelse

Ordförande

Rain Nylund Drottning Kristinag. 13
713 32 NORA, tfn 073-098 40 10
rainnylund@hotmail.se

Vice ordförande

Daniel Gustafson Östra Vintergatan 48
703 43 Örebro, tfn 073-714 16 06
daniel.gustafson@telia.com

Kassör

Vakant

Ledamöter

Therese Aremyr Framnäsudden 38
705 10 Örebro, tfn 070-637 55 71
therese.aremyr@orebro.se

Inga Hedgren Stensoppsvägen 1
705 95 Örebro, tfn 073-994 60 16
inga.hedgren@telia.com

Owe Nilsson Utterbäcksvägen 10,
691 52 Karlskoga, tfn 0586-72 84 78
owe.ka@telia.com

Berit Ragné Odengatan 2
713 32 Nora, tfn 0587-109 11
berit.ragne@telia.com

Suppleanter

Gunilla Dahlén Rådmansgatan 19 A
702 13 Örebro, tfn 0703-25 36 22
dahlen.gunilla@gmail.com

Ingevi Fall Tempelkärrsvägen 25
702 30 Örebro, tfn 019-24 04 82
tfn 070-319 59 75, ingefall@telia.com

Organisationsnummer

875001-7298

Adress

Korrespondens ställs till ordföranden.

Medlemsavgift 2014

Ordinarie medlem 150 kr.

Familjemedlem 75 kr (ej *Veronikan*).

Avgift inbetalas till

Plusgiro **64 26 24-1**.

Glöm ej att ange namn när ni betalar medlemsavgiften. Vi är också tacksamma om ni meddelar oss era adressändringar och e-postadress.

Veronikan

Årgång 19 nr 4/2014

Vice ordföranden har ordet	
Daniel Gustafson	3
Trolldruvan och domherren	
Claes U. Eliasson	4
Fältgentianan i Närke	
Lars Löfgren	7
Botanikdagarna i Ångermanland 2014	
Björn Nordzell	10
Mossexkursion till Garphyttans NP	
Michael Andersson	13
Svampexkursion till Kärne	
Ingevi Fall och Owe Nilsson	14
Vätterso på tomtmark	
Michael Andersson	17
Fyllt slätterblomma	
Björn Nordzell	17
Exkursion till Hästnäs, Götlunda	
Owe Nilsson	18
Nya naturreservat i länet 2014	
Länsstyrelsen och Daniel Gustafson	20
Facit botaniska bildgätor	
Björn Nordzell	21
Program 2015	22

